

MARINA JUNGER

UDK: 39Novaković, N.
Pregledni članak / Review
Rukopis prihvaćen za tisak: 20. 2. 2019.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/yrvqgk369>

Nikola Novaković – pisana riječ ostavljena za buduće naraštaje

Sažetak

Ovaj rad započinje razvojem etnološkog istraživanja od Maksimilijana Vrhovca pa sve do osnutka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1866. godine, kad se institucionalizira znanstveno proučavanje narodnog života. Spominje se rad Antuna Radića kao glavnog urednika *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena*. Radić je i autor *Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*, popisa uputa za svakog istraživača kako bi se na jedinstven način prikupljala folklorna građa. Jedan od sakupljača folklorne građe koji je pisao po Radićevim uputama bio je i Nikola Novaković, poljodjelac iz Starog Sela pokraj Štefanja. Novaković je suradnju dogovorio još s Radićem, a nastao ju je s Dragutinom Boranićem. Rukopise je završio 1910. godine. Budući da Novaković o sebi nije pisao u rukopisima, pojedine detalje o njegovu životu saznajemo iz pisama koja je slao Boraniću, a koja su sačuvana u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Upravo ta pisma, ali i sjećanja ljudi iz Starog Sela, bit će temelj ovog rada i proučavanja njegova života i rada.

Ključne riječi: Antun Radić; Dragutin Boranić; Nikola Novaković; *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*; Staro Selo; Štefanje.

Uvod

Prvi poticaj istraživanja narodnog stvaralaštva i narodne kulture pojavio se još početkom 19. stoljeća. U razdoblju prije Hrvatskog narodnog preporoda važnu ulogu imao je zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac. Upravo je on u lipnju 1813. godine pokrenuo akciju prikupljanja narodnih pjesama. Uputio je okružnicu svećenicima kojom ih je pozvao da prikupljaju „sve horvatskog i slavonskog narječja

proizvode, iz kojih se bogatstvo i narav jezika poznati može“, čime bi se prikupila građa za oblikovanje jedinstvenog „ilirskog jezika“ (Šidak, 1988., str. 80). Poticatelji prikupljanja narodnog stvaralaštva isticali su vrijednost i kvalitetu narodne, pučke kulture i prvenstveno su popularizirali usmeno stvaralaštvo (Čulinović-Konstantinović, 2001., str. 5). Vrlo brzo stvara se mreža suradnika u brojnim seoskim sredinama u kojima su učeni i obrazovani seljaci zapisivali pjesme (Bonifačić-Rožin, 1973., str. 9). Pod utjecajem Vrhovca, Ljudevit Gaj sakupljao je narodne pjesme i poslovice potičući etnološko i folklorističko istraživanje. Izradio je 1818. godine upitnicu od 73 pitanja koja su se odnosila na pjesme, predaje, poslovice, navode. Uputnice su bile vrlo bitne jer su predstavljale smjernice prikupljanja narodnog blaga. Na tom polju posebno se istaknuo Stanko Vraz, koji je budućim istraživačima pomogao izradivši metode terenskog rada kakvi se i danas koriste u znanstvenoistraživačkom etnološkom radu. Izradio je prva pravila za zapisivanje i opisivanje folklornih sadržaja i života na selu. Potom je organizirao mrežu suradnika na području Jugoslavije. Nakon istraživanja provedenih na terenu, vršila se kontrola dobivenih podataka. Vraz je ukazao na važnost uključivanja seoske populacije kao zapisivača (Čulinović-Konstantinović, 1979., str. 5). Sljedeći upitnik za prikupljanje etnografske građe sastavio je Ivan Kukuljević Sakcinski. Upitnik je objavljen 1852. godine u časopisu koji je tad pokrenuo, *Arkiv za pověstnicu jugoslavensku*. Iako se upitnik prvenstveno odnosio na istraživače povijesti i arheologije, dio pitanja odnosio se i na život i kulturu puka (Šešo, 2006., str. 14-15). Do snažnijeg razvoja etnologije došlo je osnutkom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Osnutkom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti¹ u Zagrebu 1866. godine došlo je do institucionaliziranja znanstvenog proučavanja pojedinih sfera narodnog života (Čulinović-Konstantinović, 1979., str. 69). Iako se do osnutka Akademije nastojalo urediti istraživački rad na terenu objavljivanjem upitnika i davanjem drugih uputa, ona nisu bila dovoljna. Vitomir Belaj napisao je: „Svatko je radio sam za se. Pitanja nisu bila jasno oblikovana, načini rada bili su nejedinstveni i nerijetko međusobno nespojivi, nije postojala jasna predodžba o struci. Etnologiju je u Hrvata tek trebalo konstruirati kao samostalnu znanost sa svojom teorijom i s institucijama koje bi mogle usmjeravati i organizirati znanstveni rad“ (Belaj, 1998., str. 350). No osnivanjem Akademije došlo je do institucionaliziranja terenskog rada, a prikupljanjem građe stvarao se fond rukopisnog arhiva. Već 1888. godine osnovan je Odbor za sabiranje spomenika tradicionalne literature², zasebno tijelo koje se bavilo etnologijom. Činili su ga Franjo Rački, Matija Valjavac, Natko Nodilo, Tadija Smi-

¹ Dalje: JAZU.

² Odbor za sabiranje spomenika tradicionalne literature osnovan je 29. prosinca 1888. Od 1928. do 1953. zvao se Odbor za folklor, a od 1953. do danas Odbor za narodni život i običaje.

čiklas i dopisni član Tomislav Maretić. Cilj odbora bilo je organizirano sakupljanje tradicionalne narodne literature, koja će se s vremenom izdavati u zborniku (Čulinović-Konstantinović, 1979., str. 70). Već 1895. godine tiskan je Poziv za folkloristički zbornik u obliku letka te je poslan na adrese eventualnim suradnicima – studentima, gimnazijalcima, pučkim učiteljima, župnicima i kapelanima, sucima, odvjetnicima, vlasteli. Odbor je širio krug suradnika na terenu, a time se širio i fond građe koja se trebala kasnije i objaviti. Akademija je osiguravala istraživačima godišnju novčanu pomoć za njihov rad. U pozivu su se nalazile i kratke upute za sakupljanje folklorne i dijalektološke građe. Kako bi se olakšao rad istraživača na terenu, Ivan Milčetić dobio je zadatak sastaviti detaljne i jasne upute. U *Ljetopisu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* iz 1895. godine zapisano je:

„Osobito joj je [Akademiji] na srcu bilo, da što prije pribere i na svijet izda narodni život, pravne narodne običaje, vjerovanje i dijalektologiju, znajući, da ovo narodno blago uslijed kulturnih prilika i neprilika sve više propada. U toj je nakani izdala akademija ove godine poziv, kojim poziva svoje prijatelje narodne folklore, da joj šalju građu za folkloristički zbornik, što će ga akademija buduće godine početi izdavati. Redakciju tog zbornika povjerila je akademija svomu članu-dopisniku Ivanu Milčetiću, koji je radnjom već započeo, te će akademija god. 1896. od tog zbornika izdati prvi svezak u opsegu od najmanje 20 štampanih araka. Akademija se nada, da će ju svi prijatelji naroda u tom teškom i velikom poslu poduprijeti te joj pripomoći, da naše narodno blago pod krov spravi prije, nego li ga nestane, a ona će, kao što ove godine tako i u napredak, prema slabim svojim novčanim sredstvima rado poduprijeti svakoga, tko se podvrgne trudu oko skupljanja folklorističke gradje“ (*Ljetopis JAZU*, 1895., str. 79).

Prvi svezak *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena* izašao je 1896. godine na čelu s urednikom Ivanom Milčetićem. Na početku *Zbornika* Milčetić je istaknuo njegovu važnost jer se u njemu ogleda slika tradicijskoga života Hrvata i Srba na čitavom etničkom prostoru gdje oni žive. Građa prikupljena na terenu podijeljena je po temama: 1) ženidbeni običaji, 2) trudne žene i porod, 3) smrt, 4) božićni blagdani, 5) prporuše, 6) moba i spreža, 7) vjera u osobita bića, 8) narodna vjerovanja s bajanjem, 9) priče, anegdote i pitalice, 10) načini narodnog općenja, 11) igre i plesovi i 12) okokućad (tj. domaće životinje). Na kraju knjige nalazio se bibliografski prikaz etnološke literature dr. A. Radića (Šešo, 2006., str. 22). *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* bio je prvi pravi časopis etnografske i etnološke tematike koji se bavio proučavanjem narodnog života.

Ivan Milčetić vrlo je brzo bio smijenjen s pozicije glavnog urednika *Zbornika*. Spominje se više razloga koji su doveli do smjene. Jedan od njih bila je činjenica da Milčetić nije dostavio sastavljene upute za sakupljanje građe. U članku *Jadranke*

Grbić „Putopisne refleksije Ivana Milčetića: među Hrvatima Moravske, Donje Austrije i Zapadne Ugarske“ spominju se razne obiteljske obaveze, bolest te nepraktičnost zbog fizičke udaljenosti Varaždina i Zagreba (Grbić, 2006., str. 137). Predsjednik JAZU Tadija Smičiklas započeo je pregovore s Antunom Radićem, koji je postao novim urednikom *Zbornika* 1897. godine.

Zadaće Antuna Radića kao glavnog urednika zapisane su u *Ljetopisu JAZU* za 1897. godinu. U njemu stoji kako će Radić kao glavni urednik dobivati 1.898 tisuća forinti na godinu. „Biti će dužen „a) dopisivati s prinosnici gradje; b) svakoga mjeseca odboru izviestiti o dopisivanju i o prinosih; c) za svaki rukopisni prinos učiniti folio, na kojem će naznačiti sadržaj i vrijednost a navlastito i to, što se iz toga rukopisa može za štampu upotriebiti; d) tečajem godine 1898. sastaviti podpunu bibliografiju o tom, što je u folklorskom pogledu do sada uradjeno u nas i u ostalom slavenskom svijetu o Hrvatih i Srbih; (...)“ (*Ljetopis JAZU*, 1897., str. 21-22).

Nakon dolaska na čelo uredništva, Radić je započeo širiti mrežu suradnika koji rade na terenu. U svom drugom izvještaju otkako je postao urednik napominje kako je poslao „(...) 245 dopisa (u Istru, Kranjsku, Štajersku, Slavoniju, Banat, Srbiju, Albaniju i Staru Srbiju, Crnu goru, Bosnu i Hercegovinu, ter Dalmaciju), da bi pribavio novih suradnika ili predbrojnika ili dijalekatskih primjera iz svakoga kraja“ (*Ljetopis JAZU*, 1898., str. 27). Komunicirao je s više od sedam stotina ljudi zapisanih u Zbirci korespondencije. Bili su to seoski i gradski učitelji, svećenici, pismeni seljaci, plemići i pripadnici drugih staleža (Primorac, 2010., str. 19-20).

Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu

Najveći Radićev doprinos svakako je *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* objavljena u 2. broju *Zbornika* 1897. godine. *Osnova* je zapravo naziv za *Upitnicu*, odnosno pitanja koja su istraživači morali slijediti prilikom prikupljanja građe. Tako je stao na kraj slobodnom odabiru tema kojim će se pojedini istraživači baviti. Zapisivači su na monografski način opisivali sveukupni sadržaj narodnog života i kulture na određenom području (Čulinović-Konstantinović, 1979., str. 71-73). Radić je zahtijevao opsežan opis života zajednice u kojoj zapisivači žive odgovarajući na pitanja navedena u *Osnovi*. Pri tome su istraživači zapisivali i svoja mišljenja i zapažanja. U prilogu 1 navedena su poglavlja *Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*. Navedena poglavlja nalaze se i u rukopisu Nikole Novakovića.

PRVI DIO

1. Priroda (narav) oko čovjeka

I/1. Kraj i mjesta; I/2. Gore i vode; I/3. Zemlje; I/4. Zrak i vrijeme; I/5. Tlo; I/6.

Bilje (drač, trave); I/7. Životinje.

II. Tjelesni ustroj naroda

II/1. Općeniti ustroj tijela; II/2. Prirodne pojave.

III. Jezik

III/1. Kojemu narječju pripada govor; III/2. Izgovor i naglasak; III/3. Riječi.

DRUGI DIO

IV. Životne potrepštine

IV/1. Selo i okolina; IV/2. Kuća i dvorište; IV/3. Zgrade izvan dvorišta; IV/4. Hrana i posude; IV/5. Odijelo i obuća; IV/6. Nakit i češljanje; IV/7. Ogrjev i posvjet; IV/8. Pušenje; IV/9. Lijekovi (vraštva); IV/10. Tamanjenje životinja i gamadi.

V. Rad

A. Sprave i oruđe. V/a/1. Lovske sprave; V/a/2. Poljodjeske sprave i oruđe; V/a/3. Sprave za priređivanje vune, lana, konoplja; V/a/4. Sprave za priređivanje živeža; V/a/5. Sprave za vožnju; V/a/6. Sprave i oruđe za izrađivanje razne građe; V/a/7. Sitno domaće oruđe; B. Poslovi: V/b/1. Lov; V/b/2. Gojenje stoke (blaga) i živadi; V/b/3. Obradivanje (obdjelavanje) zemlje; V/b/4. Kućni poslovi; V(b)/5. Građevine (zgrade, stanje); V/b/6. Izrađivanje sprava i oruđe; V/b/7. Lićenje i farbanje građevina i sprava; V/b/8. Ženske rukotvorine; V/b/9. Kićenje tkanja; V/b/10. Pregled dnevnog i godišnjeg rada i počinka; C. Dodatak: V/c/1. Trgovina V/c/2. Poslovi s upravnom oblašću.

TREĆI DIO

VI. Život

VI/1. Život u zadruzi; VI/2. Život u obitelji (familiji); VI/3. Život sa susjedima; VI/4. Život prema dobi; VI/5. Život prema zanimanju i imetku; VI/6. Kako žive bolesni i nakazni ljudi?; VI/7. Zločinci i drugi rdavi ljudi; VI/8. Vjerski život; VI/9. Škola.

VII. Pravo

A. Privatno pravo: VII/a/1. Obitelj; VII/a/2. Stvari; VII/a/3. Obaveze; B. Javno pravo: VII/b/1. Seoska općina; VII/b/2. Građanski i kazneni postupak; VII/b/3. Kazneno pravo.

VIII. Običaji

A. Svakidašnji običaji: VIII/a/1. Običaji kod poslova i rada; VIII/a/2. Pravni običaji; VIII/a/3. Običaji u općenju (druženju) s ljudima; B. Godišnji običaji: VIII/b/1. Domaći (kućni) običaji kod svetkovanja; VIII/b/2. Javni običaji kod svetkovanja; C. Porod. Ženidba. Smrt: VIII/c/1. Porod; VIII/c/2. Ženidba; VIII/c/3. Smrt.

IX. Zabave

IX/1. Zabave uopće; IX/2. Razgovori i zabave zrelih ljudi; IX/3. Momačke i djevojačke zabave; IX/4. (Dječje) igre (sigre); IX/5. Igre (ples, tanac); IX/6. Svirka;

IX/7. Pjevanje.

X. Poezija

X/1. Pjesme; X/2. Pripovijetke; X/3. Priče; X/4. Gatke; X/5. Basne; X/6. Šaljive pripovijetke. Šale; X/7. Zagonetke; X/8. Ljepota prirode i ljudi.

XI. Vjerovanja

XI/1. Postanak i opsatank svijeta; XI/2. Kakove snage ima u svijetu; XI/3. Kakovu snagu imaju neki ljudi; XI/4. Stvorovi kao ljudi; XI/5. Nemani i nakaze; XI/6. Drugi svijet; XI/7. Gatanje; XI/8. Bajanje; XI/9. Vračke (čarolije); XI/10. Sveci. Crkvene stvari.

XII. Iskustvo, znanje i mudrovanje

XII/1. Poznavanje prirode; XII/2. Brojanje vremena i stvari; XII/3. Poznavanje zemalja i naroda; XII/4. Poznavanje prošlosti; XII/5. Mišljenje o ljudima i životu; XII/6. Mišljenje o svijetu i životu; XII/7. Poslovice.

Prilog 1. Poglavlja „Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu“
po Antunu Radiću

Godine 1902. Antun Radić napušta uredničku poziciju. U *Ljetopisu JAZU* za 1902. godinu zapisano je da po isteku mandata Radić odbija produljiti ugovor jer ne može voditi korespondenciju s „prinosnicima“ *Zbornika* (*Ljetopis JAZU*, 1902., str. 30). Na konferenciji članova odborskih i drugih pravih članova Akademije 20. travnja 1902. prihvaćen je prijedlog kojim su Tomo Maretić i Dragutin Boranić postali urednici *Zbornika*. Osim folklorne građe, u *Zborniku* bi se ubuduće trebale objavljivati i folklorističke studije, povećava se njegov opseg, uvodi se podjela poslova između dva urednika te obaveza pohranjivanja građe u zgradi Akademije (*Ljetopis JAZU*, 1902., str. 31). Maretićevo uredništvo obilježila je preporuka istraživačima da svoju građu zapisuju na dijalektu kraja iz kojeg dolaze (Čulinović-Konstantinović, 1979., str. 73-74). Kao primjer lokalnog narječja morali su napisati kratku pučku pripovijetku od dvije strane. Boranić³ je na mjestu urednika nastavio rad Antuna Radića, no zbog nedostatka sredstava i istraživača na terenu, prikupljao je građu iz drugih disciplina i objavljivao ih u *Zborniku*. Važno je napomenuti da je nastavio suradnju s autorima etnoloških monografija koju je Radić prethodno dogovorio. Jedan od njih bio je i Nikola Novaković (Primorac, 2010., str. 22-23).

Odbor je od svog osnutka do međuratnog razdoblja bio glavno središte hrvatske etnologije. Najistaknutiji članovi bili su upravo Antun Radić i Dragutin Boranić. Njihovim radom nastala je arhivska građa koja je kasnije dobila naziv Stara zbirka. Stara zbirka bavi se građom prikupljenom do 1945. godine, a građa prikupljena nakon toga naziva se Nova zbirka. Ta arhivska zbirka bila je namijenjena objavljivanju

³ Dragutin Boranić bio je glavni urednik *Zbornika* do svoje smrti 1955. godine.

u *Zborniku*, ali samo jedan mali dio bio je objavljen u starijim godištima. Svoje tiskano izdanje nisu *doživjeli* ni rukopisi Nikole Novakovića pisani u vrijeme Radićeva uredništva⁴ u *Zborniku* pa sve do 1910. godine.

Novaković i građa za *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*

Rukopisna građa i pisma koja je Nikola Novaković slao Dragutinu Boraniću nalazila su se u arhivu JAZU (danas HAZU). Iako je građa nastala kako bi bila objavljena u *Zborniku za narodni život i običaje*, to se nije dogodilo. Ostala je stajati na dnu arhiva sve dok Općina Štefanje nije saznala za te rukopise i odlučila pomoći u njihovu objavljivanju. Nakon što je potpisan sporazum o suradnji između Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Odsjeka za etnologiju i Općine Štefanje, započela sam proces digitalizacije građe. Općina Štefanje smatrala je da sam kao magistra povijesti i muzeologije kompetentna voditi taj projekt. Nakon digitalizacije uslijedilo je prepisivanje rukopisa podijeljenih u četiri sveska. Prvi svezak ima šesto tri stranice, drugi svezak petsto sedamdeset i dvije, treći četiristo sedamdeset i šest, a četvrti četiristo devedeset i šest stranica. Osim rukopisa sačuvano je osamnaest pisama koja je Novaković slao Dragutinu Boraniću. Na početku je osnovan tim mladih ljudi, na čijem sam se čelu nalazila. Kako je količina teksta izuzetno velika, a sam proces prepisivanja dug i zamoran, veliki broj prepisivača vrlo je brzo odustao. Problem je bio i jezik, odnosno narječje na kojem je građa nastala. Mladi ljudi ne koriste se velikim brojem izraza koje je Novaković upotrebljavao, ne znaju njegovo značenje. Rukopis autora na dijelovima bio je teško čitljiv, pa takve riječi prepisivači nisu mogli točno ni prepisati. Budući da sam se kontinuirano bavila rukopisnom građom od samih početaka, odlučila sam nastaviti započeto prepisivanje građe. Nakon prepisivanja tekstova u digitalni oblik, zanimala me pozadinska priča o rukopisima. Odnosno, zanimalo me tko je bio Nikola Novaković, čime se bavio, iz koje loze Novakovića potječe, jer ih je u Štefanju i Starom Štefanju nekoliko, ili kako je moguće da se jedan seljak s četiri razreda osnovne škole bavio tako zahtjevnim poslom. Tek na pojedinim mjestima autor spominje članove svoje obitelji i mještane. Pisma koja je primao Boranić kriju više podataka o Novakoviću. U njima je tako opisan proces nastajanja rukopisa iz kojeg sam mogla saznati nešto o autoru. Budući da nakon prijepisa rukopisa i analize pisama nisam bila zadovoljna količinom podataka koje sam dobila, odlučila sam razgovarati s nekoliko pojedinaca koji su se mogli sjetiti podataka o Novakoviću ne bih li tako došla do više informacija.

⁴ Od 1897. godine pa sve do 1902. godine.

Suradnja Radić – Novaković – Boranić kroz pisma

Antun Radić u svojim uputama podijelio je građu na tri dijela. Svaki dio objasnio je kako bi olakšao sakupljaču građe što treba zapisati u koji dio. Te podjele držao se i Nikola Novaković⁵, koji je pojedina poglavlja dodatno pojasnio potpoglavljima, no svejedno su mu neki dijelovi dosta *šturo* opisani. Novaković je čak zapisivao svoj tekst na jednoj strani polovice arka papira, prema uputama. S desne strane papira nalazi se ravna linija tri prsta udaljena od ruba papira, a također redak uz redak nije pisan *pregusto* (Birt Katić, 2015., str. 147). Nikola Novaković i Antun Radić dogovorili su suradnju još dok je Radić bio glavni urednik *Zbornika*. O tome svjedoči jedno pismo koje je Novaković poslao Boraniću te navodi: „Ja sem sabiro naredne običaje prema osnovi dr. Radića pa pošto sem već preko pol gradje obradio, želio bih znati da li mi bude moj posao primljen u tisak za Zbornik za život i običaje južnih Slavena, što ga je pod uredništvom dr. Radića izdavala akademija, a sada pod Vašom“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 15. svibnja 1902.). Dragutin Boranić i Nikola Novaković u razdoblju 1902.–1910. godine razmjenjivali su pisma. Ukupno osamnaest pisama poslao je Novaković Boraniću. Ona su sačuvana pri Odsjeku za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti s poslanim rukopisima. Nažalost, pisma koja su razmjenjivali Novaković i Radić nisu sačuvana. Nisu pronađena ni pisma koja je Boranić slao Novakoviću, pa se tek po kontekstu pisama može shvatiti što mu je Boranić pisao. Prvo pismo datirano je 1. svibnja 1902., a posljednje 9. svibnja 1910. Novaković je pisma i dopisnice slao iz Ivanske. Na većini pisama u gornjem kutu naznačeni su datum i mjesto njihova pisanja. Najviše ih je iz 1902. i 1903. godine, čak deset. Iz kasnijih godina sačuvano je tek po jedno pismo na godinu. Trima pismima nije moguće datirati vrijeme nastanka. Pisma od lipnja do rujna nisu pisana. Najčešće su pisana subotom i nedjeljom, vrlo vjerojatno što je subotom posao završavao, a nedjelja se smatrala svetim danom te se toga dana ništa nije radilo, pa je Novaković imao vremena pisati. Kao mjesto napisano je Staro Selo, u jednom pismu nadodano je još „kod Bjelovara u Hrv“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 15. svibnja 1902.). Primatelj je uvijek Dragutin Boranić, Zrinski trg br. 11, Zagreb. Iz pisma možemo saznati kako je Novaković i nekoliko puta osobno odlazio u Zagreb. Naime, Novakoviću Radićeve upute u nekim dijelovima nisu bile jasne te je zbog toga tražio od Boranića pismena objašnjenja ili usmena osobnim odlaskom u Zagreb. Boranić mu je poslao i dodatne knjige kako bi mu one pomogle u pisanju. „Dvie knjige; (Otok, i opis Trebarjeva, od one posavke,) a nuz knjige i Vaš cienjeni list, primjo sem, što vam ovim potvrđujem. knjige čedu mi dobro dojt, osebito otok,

⁵ Vidi Prilog 1.

po njemu ću se ravnati u daljnjem radu“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 22. veljače 1903.). Naime, građa o Otoku sakupljača Josipa Lovretića objavljena je 1899. godine, dok je Antun Radić još bio urednik *Zbornika*. Boranić mu je poslao *Zbornik za narodni život i običaje: Otok*, kako bi se mogao ravnati prema njemu. Novakoviću je prikupljanje građe bilo izuzetno naporno jer se njegova obitelj bavila poljoprivredom i stočarstvom, a tijekom proljeća, ljeta i jeseni najviše je poslova vezanih za te grane, pa bi Novaković tada stao sa sakupljanjem građe. U jednom pismu napisao je: „Evo Vam šaljem svoj zimski rad. Zima je prešla, a poljski poslovi su došli, i ja moram pero odložiti, pa se motke i budaka print. Izvolite ga pregledat. Više nisem mogo napisat, gospodarstvene i obiteljske okolnosti nedadoše mi više, i to sem skoro sve pisa po noći, po danu nemam vremena, jer me drugi posal gnjavi.“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 16. travnja 1905.). Kada se smanjila količina posla ili je stigla zima, Novaković je nastavio raditi na građi. U pismu od 1. lipnja 1902. piše: „Što se tiče daljnjeg rada, to će za sad sporo it, silni je posal na gruntu, nu – dok posal popusti, print ću se ozbiljno toga. pa ako Bog da biće k zimi prva polovca sasvim gotova.“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 1. lipnja 1902.). No već oko rujna nastavio bi svoj posao (Novaković, 1902.–1907., pismo od 9. rujna 1902.). Građa je u Arhiv JAZU stizala u dijelovima. Nakon što bi završio jedan dio, ili nakon zahtjeva glavnog urednika *Zbornika*, Novaković je u Zagreb slao građu koju je do tada prikupio. Na sjednici Odbora za sabiranje spomenika tradicionalne literature 10. lipnja 1905. prihvaćen je izvještaj Dragutina Boranića u kojem se nalazi popis folklorističke građe koja je stigla u Arhiv. Pod brojem 2 stoji: „Nikola Novaković: ‘Narodni život i običaji u Starom selu kraj Bjelovara’. Nastavak građe, u kojemu se opisuju partije, ‘život’ i ‘privatno pravo’“ (Ljetopis JAZU, 1905., str. 30).

Novaković je 1905. godine razmišljao o tome da prikupljanje dijela građe prepusti drugom sabiraču. Tako 16. travnja piše „(...) Onda sem odlučio zamolt Vas da mi dozvolite, da razdjel VI. VII. I VIII. drugom sabiraču izradit dadem, a ja bi daljnje razdiele, izradjivo tako bi bijo prije gotov“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 16. travnja 1905.). No, od toga je odustao kada mu Boranić nije odgovorio na pismo i dao svoje dopuštenje. Nikola Novaković ostao je jedini autor rukopisne građe o Starom Selu. Cjelovita građa koja je danas dostupna prikupljena je do 1910. godine. Iz pisma od 9. listopada saznaje se da je Novaković sabiranje građe završio i poslao u Arhiv (Novaković, 1902.–1907., pismo od 9. svibnja 1910.). Poznato je da je Odbor za sabiranje spomenika tradicionalne literature 17. ožujka 1913. odobrio uredniku folklorne građe odlazak u Staro Selo – Štefanje, jer je građa vrlo brzo trebala doći na red za objavljivanje u *Zborniku*, no nije poznato zašto ipak nije objavljena. Skori početak I. svjetskog rata svakako može biti razlog tomu. Naime, u Izvješću drugog tajnika Gavre Manojlovića o naučnom radu Akademije od glavne skupštine 1913.

godine do glavne skupštine 1914. godine stoji kako su ratne prilike zaustavile rad Akademije (Ljetopis JAZU, 1914., str. 61-62).

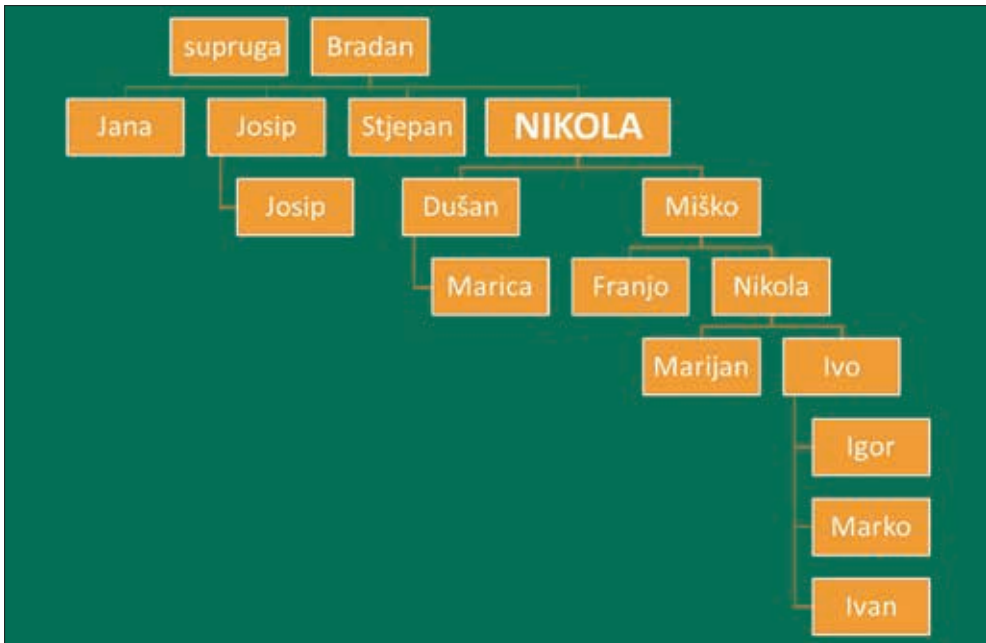
Iako se u pismima na nekoliko mjesta spominje mogući dolazak Boranića u Staro Selo, to nije nigdje potvrđeno. Još 1903. godine Novaković je napisao: „(...) kad dojdete u Staro selo samo zabitajte koga bilo, dje je slikara lažćevog (Novakovićevog) kuća, (naše prezime ima pridjevak lažći. mj; Novakovci) i odma ćete me najt“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 4. travnja 1903.). Na sjednici Odbora za sabiranje spomenika tradicionalne literature 21. travnja 1907. odobrava se Dragutinu Boraniću posjet Starom Selu (Štefanju), koje je trebao posjetiti na nekoliko dana u kolovozu ili rujnu 1907. godine. Trebao je prirediti slike i prekontrolirati narječje (Ljetopis JAZU, 1907., str. 31). Ne zna se je li Boranić, ili tko drugi iz JAZU, posjetio Staro Selo jer o tome nema zapisa. Šest godina nakon sjednice Odbora, ponovno se spominje mogućnost odlaska u Staro Selo. Naime, na Odboru za sabiranje spomenika tradicionalne literature 17. ožujka 1913. odobreno je „da urednik folklorne građe pođe ovoga ljeta u Staro selo – Štefanje, da priredi fotografije za građu N. Novakovića, koja će doskora doći na red u ‘Zborniku’“ (Ljetopis JAZU, 1912., str. 27). Budući da o takvom posjetu članova Odbora nema zapisa, pretpostavlja se da nisu ni došli. Upravo je Odbor za narodni život i običaje 1954. godine odlučio izvršiti dodatne etnografske radove na rukopisnoj građi. Višnja Huzjak trebala je u Starom Selu ispitati stanje materijalne kulture (seljačke kuće, oprema, nošnja, oruđe i rukotvorne vještine). Ako bi stanje bilo odgovarajuće, izvršilo bi se sistematsko snimanje kao slikovna dopuna rukopisnoj građi koja se već nalazila u arhivu Odbora (Ljetopis JAZU, 1955., str. 96). U izvještaju o etnografskim radovima iz 1954. godine stoji kako je svrha tog zadatka fotografijom ili crtežom prikazati što je više moguće elementa koje sadrži opširna monografija pismenog domoroca (Ljetopis JAZU, 1954., str. 411). Budući da slikovne građe nema u arhivu, može se zaključiti da se ni taj pokušaj dolaska u Staro Selo nije dogodio.

Nikola Novaković, poljodjelac

Nikola Novaković, rođen u Starom Selu, danas službeno nazvanom Staro Štefanje, već u prvom svesku objašnjava gdje se nalazi njegovo selo: „Ovaj kraj je med posavnom i podravnom, Županije Belovarsko Križevačke, kotara Čazmanskog. Obćine Štefanje, u Hrvatskoj“ (Novaković, AONŽO, sign. SZ 110a1). Obitelj je u selu bila poznata po pridjevku Lažić više nego po prezimenu Novaković. Novaković u pismu iz 1903. godine piše Boraniću da u selu pita gdje je kuća „lažća“ kako bi ga lakše pronašao. Novaković mu piše da u selu pita za kuću „slikara lažćevog (Novakovićevog)“ i odmah će ga pronaći (Novaković, 1902.–1907., pismo od 4. travnja 1903.).

Ivan Markovinović⁶, kazivač iz Starog Štefanja, prisjetio se muškog dijela obitelji Novaković. Prvi koga se prisjetio bio je Bradan, otac Jane, Josipa, Stjepana i Nikole. Bradanov sin Nikola jest upravo Nikola Novaković koji je napisao rukopise. Za Bradana je rekao da su ga tako zvali, odnosno to mu vjerojatno nije bilo pravo ime već nadimak. Upravo ta činjenica onemogućila mi je pronalazak datuma rođenja Nikole Novakovića u knjigama rođenih. Naime, u razdoblju od petnaestak godina u Starom Selu rođena su trojica Nikola Novakovića. Budući da Bradan nije pravo ime Nikolina oca, a o majčinu imenu do sada nisam pronašla podatak, nisam otkrila koji je od njih „naš“ Nikola Novaković.

Kazivačica Marija Golubić⁷ navela je sestru Janu, za koju Ivan Markovinović kaže da je bila izvanbračno dijete, ali detalje ne zna. Josip Novaković imao je sina Josipa, dok Stjepan nije imao djece. Nikola Novaković imao je dvojicu sinova, Dušana i Miško. Dušan se oženio i imao kćer Maricu, a Miško sinove Franju i Nikolu, taj Nikola također je imao dva sina, Marijana i Ivu. Ivo danas ima sinove Igora i Ivana, dok je Marko poginuo još kao dječak. Obiteljsko stablo muških članova prikazuje dijagram 1.

Dijagram 1. Obiteljsko stablo prikazuje Bradanovu djecu i njihove potomke

⁶ Ivan Markovinović rođen je 28. prosinca 1939. u Starom Selu, a umro 2019. godine.

⁷ Marija Golubić rođena je 18. rujna 1932. u Starom Selu, gdje se udala i provela većinu života. Danas živi u Čazmi.

Nikola Novaković rođen je u seljačkoj obitelji koja se bavila poljoprivredom i stočarstvom. Završio je četiri razreda osnovne škole, kao i sva djeca iz sela u to vrijeme, te nije nastavio školovanje jer je ostao kod kuće pomagati svojim roditeljima u poljoprivredi. U pismima koja je slao Dragutinu Boraniću potpisivao se s „Nikola Novaković, poljodjelac“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 15. svibnja 1902.). No, u jednom pismu datiranom 4. travnja 1903. Nikola navodi i druga zanimanja kojima se bavio; piše da je prije četrnaest godina bio govedar, ali bio je i „dijak“ i pastir (Novaković, 1902.–1907., pismo od 4. travnja 1903.). U svesku A spominje svog oca kao pastira, što upućuje na to da se obitelj Novaković bavila poljodjelstvom i stočarstvom. O tome svjedoči i pismo od 22. veljače 1903. u kojem Novaković navodi kako „na 70 rali grunta nema se čovjek cajta ni najst dobro, tu se orje od smrznce do smrznce, prez odmora“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 22. veljače 1903.). Osim poljodjelstvom, obitelj Novaković bavila se i trgovinom. Nikolin otac bio je vlasnik trgovine koja je prodavala duhan. Još u prvom svesku Nikola spominje tu „trafiku“. „(...) moj otac drži trafiku, al u ljetu mora jako pazt na te male lopove jer donesu pologa i smrdučaka, samo da se dobave duvana, a otit će takov mali duvanj djija, dvije vure daljeko za jednu šaku duvana, il malo bagoša. (...)“ (Novaković, AONŽO, sign. SZ 110a99). U pismu od 25. travnja 1903. godine piše „(...) k' tomu moj otac drži trafiku, pa svaki čas netko dojde po duvan, dojde k men dje pišem, zdrma me za pleće, pa pita, šta ti to šrajbar šrajbaš, e onda mu moram odgovort, i riešt se ga. A kad se ji puno skupi, moram prestat pisat, jer djamore, viću i narivavaju se, a ja nemam kuće nasamo dje bi mogo pisat, nego po selski u rpi.“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 25. travnja 1903.). U rukopisu i pismu Novaković navodi što sve radi ne bi li se opravdao što prikupljanje građe i pisanje samog rukopisa toliko dugo traje.

Poljoprivreda i bavljenje životinjama nisu ga posebno zanimale. Svako slobodno vrijeme koristio je kako bi mogao nešto čitati i pisati. Dok je odlazio na pašu, često je nešto zapisivao i crtao, tako je i nastala slika Štefanja. U pismu od 4. travnja 1903. Novaković je Boraniću poslao tu sliku za koju kaže da je nastala još 1889. godine, četrnaest godina prije samog pisma (Novaković, 1902.–1907., pismo od 4. travnja 1903.). U tom istom pismu navodi: „Dok sem bijo dijak, i pastier, naviek sem riso, i nitljarjo knige u torbi, zato su mi seljani prišili pridjevak slikar (...)“ (Novaković, 1902.–1907., pismo od 4. travnja 1903.).

Marija Golubić, jedna od kazivačica, rekla mi je za njega da je bio prirodno nadareno dijete kojega je sve zanimalo, bio je samouk. Također je volio pomagati svojim suseljanima kada im je trebala pomoć.

„On je bio po prirodi, je bio nadaren. Tak su ga uvijek primali
đe, đe je nešta trebalo, on se pa ponudjo, on je to volijo i tako. Nije

bio školovan. Nije bio školovan da je imo, neki, šta ja znam, da se tu školovo.“ (Marija Golubić, rođena 1932.)

Točni podaci o njegovu životu ne postoje. Kazivačica Golubić navodi kako je Novaković neko vrijeme živio u Starom Selu, a da se kasnije preselio u Zagreb. U Starom Selu živio je sigurno do 1910. godine, kada je završio pisanje rukopisa. Dok je kasnije, po kazivačičinim riječima, otišao u Zagreb sa svojom sestrom Janom. Sjeća ga se dok je dolazio svojoj obitelji u Staro Selo.

„On je otišo u Zagreb. Ja se njega sjećam, upoznala sam ga kad je dolazjo i šta ja znam. Ne sećam se ja puno o njemu kad on nije živijo tu od kad znam. On je oćo.“ (Marija Golubić, rođena 1932.).

Golubić smatra kako se zaposlio u administraciji jer je imao određena znanja i vještine.

Marija Golubić: Otaj šta je u Zagrebu on je bio više prirodno nadaren z otim znanjem, znaš. Nije školovan.

Ispitivač: Da, da, i onda su ga ovi uzeli pod svoje.

Marija Golubić: E da, onda su ga uzeli. Kad je takov bijo, ovi su ga trebali, ovi iz kojekakvija ovija ureda, pa su ga uzeli.

Tome u prilog može govoriti članak objavljen u časopisu *Narodna starina* iz 1922. godine pod nazivom „Povjerenici etnografskog odjela Hrvatskoga Narodnog Muzeja u Zagrebu“. Naime, u tom članku stoji kako se Narodni muzej u Zagrebu želio zahvaliti svima koji su promovirali interese etnografskog odjela. Kao nagradu, dodijelili su im diplome. Na popisu je ukupno šezdeset i devet osoba. Među njima nalazi se i Nikola Novaković. Uz njegovo ime piše: „poljodjelac, sabirač narodnoga blaga u Starom Štefanju“ (*Narodna starina*, 1922: 207-208).

No, Ivan Markovinović kazao nam je kako on nije otišao u Zagreb. Ostao je u Starom Selu, gdje je živio do svoje smrti. Novaković se oženio. Imao je sina Dušana i Miška. Dušan se oženio i imao kćer Maricu, a Miško sinove Franju i Nikolu. Nikolini sinovi Marijan i Ivo živi su i danas, no oni se ne sjećaju svojeg pretka. Taj dio priče svakako bih trebala još provjeriti radi točnijih podataka o Novakovićevoj biografiji te daljnjih terenskih i arhivskih istraživanja.

Zaključak

Nikola Novaković važna je osoba za povijest i kulturu Starog Štefanja, Štefanja, šire okolice, ali i cjelokupne etnološke zajednice. Iako odnedavno nepoznata osoba, otkrićem rukopisa u Arhivu HAZU vrlo brzo postao je bitan. Autor je vrijednih ru-

kopisa koji opisuju narodne običaje i način života u Starom Selu, u Općini Štefanje. Iako su opisani samo običaji Starog Sela, sadržaj rukopisa može se primijeniti i na okolna sela Moslavine, čime taj rukopis poprima širu dimenziju. Također, bitno je napomenuti da je građu za taj rukopis Novaković prikupljao uz pomoć osoba treće životne dobi kako bi prikupio još starija saznanja o pojedinim temama. To znači da se sadržaj rukopisa odnosi na razdoblje od prve polovice 19. stoljeća, a ne samo na razdoblje prve polovice 20. stoljeća, kada je rukopis nastao. Iako je sadržaj rukopisa vrlo vrijedan, ne treba zanemariti važnost podataka o autoru koji su vrlo skromni. Razlog tomu može biti činjenica što su se rukopisi dugo nalazili na dnu ladice u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Njima se nitko nije bavio još otkad su nastali s obzirom na to da nisu nikada bili objavljeni. Kada je Novaković pisao o pojedinim temama, svoje osobne podatke nije spominjao. Nešto više podataka saznajemo iz pisama koja je slao Boraniću. Kada danas u razgovoru pitate starije stanovnike Starog Sela sjećaju li se tko je bio „Nikola Lažć, slikar“, nekolicina će vam odgovoriti da se sjećaju priča o njemu. Po tome se može zaključiti da je Nikola Novaković bio izniman čovjek, koji se isticao među svojim seljanima. Budući da pisanih zapisa o Novakoviću ima iznimno malo, glavni izvor informacija o njegovu životu jesu sjećanja stanovnika u njegovu okruženju. Zbog toga ovo istraživanje još uvijek nije završeno. Uvijek je moguće pronaći nove sugovornike na ovu temu. Nakon što se rukopisi objave u *Zborniku za narodni život i običaje*, stvorit će se temelj za daljnja istraživanja o samom autoru, ali i o građi koja se u *Zborniku* nalazi. Građa pronađena u arhivskoj zbirci Odsjeka za etnologiju HAZU očuvat će se za buduće naraštaje.

Literatura

1. Belaj, V. (1998), Povijest etnološke misli u Hrvata. *Etnografija: Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 337-357
2. Birt Katić, D. (2015), Obitelj, imovina, nasljedna pravila i prakse: postojanost i promjene u selima bjelovarskoga kraja. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, Sv. 9, str. 141-160
3. Bonifačić-Rožin, N. (1973), *Gajuša, Izbor iz narodnog blaga Ljudevita Gaja*. Zagreb. Yugo-didacta.
4. Čulinović-Konstantinović, V. (1979), Historijski prikaz etnoloških istraživanja i interesa za narodnu kulturu u Hrvatskoj. *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, IX (2), str. 67–88.
5. Čulinović-Konstantinović, V. (2001), Monografska proučavanja kulture dalmatinskog puka s početka 20. stoljeća. *Ethnologica Dalmatica* 10, str 5-18.
6. Grbić, J. (2006), Putopisne refleksije Ivana Milčetića: među Hrvatima Moravske, Donje Austrije i Zapadne Ugarske. *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, XXXVI (29), str. 133-149.

7. Primorac, J. (2010), Arhivska građa odsjeka za etnologiju HAZU. U: T. Perić-Polonijo (ur.), *Zbornik za narodni život i običaje* 55. Zagreb: Arhivska građa Odsjeka za etnologiju HAZU, str. 9-37.
8. Radić, A. (1897), Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu. U: *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnost, str. 1-88.
9. Šešo, L. (2006), *Razvoj etnoloških istraživanja. Od ideje o „narodoznanstvu” do moderne hrvatske etnologije*. Magisterski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 149 str.

Arhivski izvori

Rukopisna građa

1. 1. Novaković, Nikola, 1903.–1911. Staro Štefanje (prema Radićevoj Osnovi). Rukopis u arhivu Odsjeka za etnologiju HAZU, signatura SZ 110a, str. 1
2. 2. Novaković, Nikola, 1903.–1911. Staro Štefanje (prema Radićevoj Osnovi). Rukopis u arhivu Odsjeka za etnologiju HAZU, signatura SZ 110a, str. 99
3. 3. Novaković, Nikola, 1902.–1911. 18 pisama. Arhiv Odsjeka za etnologiju HAZU, signatura K.SZ.554/1-K.SZ.554/18

Internetske stranice

1. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1895. Sv. 10. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/DAnzcrpOnA> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
2. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1897. Sv. 12. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/KL29cnRn2P> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
3. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1898. Sv. 13. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/kL6JckKldL> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
4. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1902. Sv. 17. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/4Ap3cjp4zm> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
5. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1905. Sv. 20. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/3ml3cvVr1L> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
6. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1907. Sv. 22. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/pP4Gc7K6MA> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
7. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1912. Sv. 27. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/4Pp3cjDr4A> (pristupljeno 27. 8. 2018.)
8. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1914. Sv. 29. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/bAe8cr5Rzm> (pristupljeno 28. 8. 2018.)
9. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 195. Sv. 61. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/6LgacKe6RA> (pristupljeno 1. 9. 2018.)
10. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1955, Sv. 62. <http://dizbi.hazu.hr/object/view/rPBbc9g23P> (pristupljeno 28. 8. 2018.)

11. Narodna starina, Vol.2 No.2 Studeni 1922.
file:///C:/Users/Vinka/Downloads/NS_1922_2_16_Povjerenici_etnogr_odjela_HN_Muzeja_u_Zg.pdf (pristupljeno 11. 9. 2018.)
12. <http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month>[HYPERLINK „http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800“](http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800)[HYPERLINK „http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800“](http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800)[HYPERLINK „http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800“](http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800)[HYPERLINK „http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800“](http://www.geof.unizg.hr/calendar/view.php?view=month&course=1&time=-2117062800)
13. (pristupljeno 11. 9. 2018.)

Nikola Novaković – Written Word as Legacy for the Future Generations

Summary

This paper first tackles the development of ethnological research beginning with Maksimilijan Vrhovac and ending with the founding of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts in 1866, when the scientific study of folk life was institutionalised. It mentions the work of Antun Radić as the editor-in-chief of the *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* (Collection of Stories about Folk Life and Customs of the South Slavs). Radić is further the author of the *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* (Foundation for Collecting and Studying Material on Folk Life), a list of instructions for scholars in order to collect folklore material in a unique way. Nikola Novaković, farmer from Staro Selo near Štefanje, was one of the collectors of folklore material, who wrote following Radić's instructions. Novaković started his cooperation with Radić and continued it with Dragutin Boranić. The manuscripts were finalised in 1910. Since Novaković wrote nothing about himself in the manuscripts, we owe the knowledge regarding his life to the letters he sent to Boranić, and which are in the safekeeping at the Croatian Academy of Sciences and Arts. These letters, together with memories of people from Staro Selo, form the basis both for writing this paper and for conducting the study of his life and work.

Keywords: Antun Radić; Dragutin Boranić; Nikola Novaković; *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* (Foundation for Collecting and Studying Material on Folk Life); Staro Selo; Štefanje.

Marina Junger
Gradska knjižnica Slavka Kolara Čazma
Alojza Vulinca 3, HR – 43 240 Čazma
marina.junger@gmail.com